

Тата

Віталь Цыганкоў

Слову „тата“ тлумачальны слоўнік дае вельмі простае вызначэнне: „тое, што і бацька“. Вызначэнне, зь якім ніяк ня хочацца пагаджацца. Слова „бацька“ ў параўнаньні са словам „тата“ мае зусім іншую тэмпературу шчырасьці. Бацькам можна назваць свайго тату, але татам называюць звычайна толькі свайго бацьку. Да таго ж толькі слова „тата“ нарадзіла столькі прыгожых і ласкавых утварэньняў: татачка, татуля, татка, татулька, татуся і нават татуська.

„Тата“ — слова старажытнае, як сам сьвет. У многіх мовах яно гучыць вельмі падобна: „тата“, „папа“, „дад“, „дада“ і гэтак далей. Розьніца тут такая жа, як паміж беларускім гаў-гаў і ангельскім баў-ваў... Тыя ж самыя гукі розныя народы чуюць па-рознаму. „Тата“ — гэта імітацыя першых гукаў дзіцяці: эгаістычныя бацькі чамусьці вырашылі, што першыя словы немаўляткі павінны быць „мама“ і „тата“. Хаця хто ведае, што ён там на самой справе гаворыць.

Сапраўды, розьніцы ў паходжаньні слова „тата“ ў розных мовах няма, але розьніца ў катэгорыях нацыянальнага вельмі моцная, нават сымбалічная. Паміж „папай“ і „татам“ такая ж дыстанцыя, як паміж „чашечкой кофе“ і „кубачкам кавы“. Для многіх беларусаў гэтая дыстанцыя непераадольная.

Трактарабудаўнік

Аляксандар Лукашук

У гэтым слове можна расчуць ці ня ўсю гісторыю стагодзьдзя, якое з на-тужным завываньнем матораў і сінімі атрутнымі выкідамі, перамолваючы траву й падлесак, пакідаючы па сабе чорныя рваныя раны, няўмольна й бязлітасна паўзла празь Беларусь. З усходняй сталіцы яна ўяўлялася бездаражжу, што патрабуе акультурваньня; там з ахвотай перакладалі радкі самахарактарыстыкі пра „пана сахі і касы“.

„Трахо“ па-лацінску — „цягну“. Савецкі трактар цягнуў за сабою калектывізацыю з раскулачваньнем і голадам, мэліярацыю са зьнішчэньнем рэчак ды лугоў, выкарчоўваў зь вёсак будучыню і на дзесяцігодзьдзі заганяў юнакоў і дзяўчат у катушкі вечна п’яных інтэрнатаў трактарабудаўнікоў.

Хто бываў у цэхах Менскага трактарнага заводу, той не забудзе тамтэйшай мёртвай зямлі й паветра, і твары старых рабочых — зямліста-шэрыя, быццам працяг жалезных прыладаў. Трактарабудаўнік стаўся вяршыняй эвалюцыі пана сахі і касы.

Танную прадукцыю менскіх трактарабудаўнікоў ахвотна куплялі фэрмеры Азіі, Афрыкі і Амэрыкі; шмат дзе і сёньня першая асацыяцыя на слова „Беларусь“ — трактар.

Калі рабочыя заводу выбіраліся ў цэнтар, яны казалі — едзем у горад. Трактарны пасёлак з палацам культуры, стадыёнам „Трактар“, бульварам трактарабудаўнікоў, парткамам на правах райкаму ўспрымаўся як гета. Тут

матэрыял нацыі перамолваўся ў насельніцтва. Тут асобу прыраўноўвалі да функцыі. У такіх гета нарадзіўся моўны кентаўр — трасянка.

Я ніколі ня бачыў ніводнага чалавека ў цывярозым стане і тым больш нападнітку, які б сказаў пра сябе „я — *трактарабудуўнік*“. У знакамітай піўной *трактарнага пасёлку* такі зварот да суседа мог бы скончыцца фатальна.

Трактарабудуўнік — кентаўр нашага стагодзьдзя, а кентаўраў, як вядома, няма.

Трасянка

Рыгор Барадулін

Слова *трасянка* бярэ свой пачатак з сялянскага побыту. Калі ўвобмаль было ласага, мурожнага ці поснага сена, яго страсалі з саломай, каб дацягнуць да травы, і елі *трасянку* і каровы, і коні.

Другое значэньне слова *трасянка* ўзьнікла ў выніку спачатку палянізацыі, а потым у асноўным як вынік павальнай русыфікацыі, асабліва за савецкім дыктатам.

З маленства помню — бабуля Маланья кіпла з падшляхтункоў, з „пшэвруценцаў“, як яна іх называла, якія казалі: „Едэн конь бялы, а другі вараной“.

Пры камуністычным рэжыме верхнія слаі чынавенства былі завезеныя з Расеі, а сярэдні і ніжэйшы слаі русіфікаваліся саматужна. І шырылася *трасянка*.

Асабліва калярытная *трасянка* была ў чырвоных памешчыкаў. Дома іншы ў асноўным гаварыў больш-менш па-беларуску, а ўжо на нарадах — ад раёну і вышэй — стараўся „па-русски“. І тады перлі пэрлы кшталту „вобразна гавара“, „нада апрадзяліцца“. Слова, схопленое на ляту з вуснаў чарговага генэральнага сакратара, даводзілася да абсурду. „Вобразна гавара, мы праступілі да копкі бульбы“. „Вобразна гавара, мы зжалі азімыя“.

Трасянка была выведзеная і на ўзровень Вярхоўнага Савету. Яна пачала называцца *дзеянцееўкай*..

Апошнім часам з вуснаў кіраўніка рэжыму прагучала адкрыцьцё, што ў Беларусі на ўрадавым узроўні — не *трасянка*, а новая расейская мова, яе беларускі варыянт. Тут ужо расейцам трэба сказаць усьлед за Тургеневым: „Как не впасть в отчаяние...“

Трасянка мае таварнае кляймо „Зроблена ў СССР. Рамонту не падлягае“. У нармальнай цывілізаванай дзяржаве мова асноўнай нацыі — дзяржаўная. А ў нас, пакуль дзяржава будзе нагадваць нешта стрэсенае, *трасянка* будзе квітнець на прасьмех адукаваных народаў. Стрэс ад камуністычнай ідэалёгіі амаль невылечны, асабліва ў нашай беларускай рэчаіснасьці.

Туалет

Алена Ціхановіч

„Гэны генэрал прыехаў са сваім клязэтам. Шпакоўня такая, у нас на двары стаяла. Ён сядзіць, а салдат ахоўвае“, — такое было найбольшае ўражаньне ад сустрэчы зь немцамі-акупантамі адной беларускі, якая памятае вайну дзючынкай.

Іншая цётка, вярнуўшыся з-за мяжы, на пытаньне „што найбольш уразіла“ адказала: „*Туалет*. Я б хацела там памерці, на той ружовай кафлі“.